

«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Факультет психології

Кафедра соціальної психології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

«Психологічні особливості емоційного розвитку дитини немовлячого віку»

Виконала: студентка IV курсу, група: ДПс-41

Напрямку підготовки

(спеціальності) - 053 Психологія

Вікол Христина Романівна

Науковий керівник: кандидат психологічних наук,

доцент **Хабайлюк Валентина Василівна**

Рецензент: кандидат психологічних наук,

доцент **Яремчук Віталія Василівна**

Івано-Франківськ, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
I РОЗДІЛ. Немовлячий вік і його особливості.	6
1.1 Загальна характеристика психічного розвитку немовлят.	6
1.2 Роль рухової активності у психічному розвитку дитини.	14
1.3 Мовленнєвий розвиток немовляти	21
1.4 Когнітивний розвиток дитини першого року життя	25
1.5 Передумови формування особистості.	33
Висновок до I розділу	35
II РОЗДІЛ. Психоемоційний розвиток у ранньому віці.	36
2.1 Ранні стадії психоемоційного розвитку дитини	37
2.2 Емоційна регуляція немовлят	40
2.3 Анкетування для батьків	41
Висновок до II розділу	45
III РОЗДІЛ. Особливості психічного розвитку немовляти	46
3.1 Кризановонародженості	46
3.2 Криза від 2 місяців до 1 року	49
3.3 Соціальна ситуація розвитку	50
3.4 Особливості розвитку	52
3.5 Криза першого року	53
Висновок до III розділу	54
ВИСНОВКИ	55
Література	56

ВСТУП

Актуальність проблеми. Дипломна робота на тему "Психологічні особливості емоційного розвитку дитини немовлячого віку" є актуальною та важливою, оскільки розкриває проблему формування емоційної сфери у найменших дітей. Емоційний розвиток є одним з ключових аспектів дитинства, оскільки саме на цьому етапі формуються основні емоційні навички та здатність до спілкування з оточуючими.

Дослідження психологічних особливостей емоційного розвитку дитини немовлячого віку має велику актуальність з кількох причин:

1. Перший рік життя є критичним періодом для формування емоційної сфери дитини. В цей час відбуваються значущі зміни у розвитку нервової системи, що впливають на емоційну реактивність та регуляцію.

2. Емоційний розвиток немовлят має великий вплив на подальше психічне та соціальне функціонування дитини. Недостатність або порушення емоційного розвитку може призвести до проблем у міжособистісних відносинах, а також до розвитку психологічних розладів у майбутньому.

3. Вивчення емоційного розвитку немовлят є важливим для батьків, які можуть отримати корисну інформацію щодо сприяння здоровому емоційному розвитку своєї дитини.

4. Дана тема є актуальною для практикуючих психологів, які працюють з маленькими дітьми та їх батьками, оскільки знання про емоційний розвиток немовлят допомагає в їхній професійній діяльності.

Отже, дослідження психологічних особливостей емоційного розвитку дитини немовлячого віку є дуже актуальним і важливим для сучасного наукового та практичного психологічного спрямування.

Об'єктом дослідження є емоційний розвиток дитини немовлячого віку.

Предметом дослідження є психологічні особливості цього процесу, зокрема перші прояви емоцій, формування почуття безпеки та довіри, розвиток

емоційного розуміння та саморегуляції у немовлят. Також вивчаються фактори, що впливають на емоційний розвиток дитини немовлячого віку, такі як батьківська атмосфера, стиль виховання, соціальне середовище та інші.

Метою дослідження є вивчення психологічних особливостей емоційного розвитку дитини немовлячого віку, а також виявлення факторів, що впливають на цей процес. Для досягнення поставленої мети будуть використані такі методи дослідження, як аналіз літературних джерел, опитування батьків, спостереження за дітьми та інтерв'ю з фахівцями з психології.

У роботі буде розглянуто основні етапи емоційного розвитку у немовлят, зокрема перші прояви емоцій, формування почуття безпеки та довіри, розвиток емоційного розуміння та саморегуляції. Також будуть розглянуті фактори, які впливають на емоційний розвиток дитини немовлячого віку, такі як батьківська атмосфера, стиль виховання, соціальне середовище та інші.

Отримані результати дослідження допоможуть розширити нашу уяву про емоційний розвиток немовлят та визначити шляхи його покращення. Робота може бути корисною для педагогів, психологів, батьків та всіх, хто цікавиться проблемами емоційного розвитку дитини.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні завдання:

1. Вивчити теоретичні аспекти емоційного розвитку дитини немовлячого віку, зокрема основні підходи до вивчення емоцій, стадії розвитку емоційної сфери, особливості прояву емоцій у немовлят.
2. Дослідити перші прояви емоцій у немовлят, зокрема реакції на різні стимули, емоційний контакт з батьками та іншими людьми.
3. Вивчити вплив батьківської атмосфери та стилю виховання на емоційний розвиток дитини немовлячого віку.
4. Проаналізувати вплив соціального середовища на формування емоційної сфери у немовлят.

5. Вивчити особливості формування почуття безпеки та довіри у немовлят і їх вплив на емоційний розвиток.

6. Дослідити розвиток емоційного розуміння та саморегуляції у немовлят.

7. Зробити висновки щодо психологічних особливостей емоційного розвитку дитини немовлячого віку та запропонувати рекомендації для батьків та фахівців щодо сприяння цьому процесу.

Для досягнення поставлених завдань будуть використані такі методи дослідження: аналіз літературних джерел, спостереження за немовлятами, бесіди з батьками, анкетування.

І РОЗДІЛ. Немовлячий вік і його особливості.

1.1 Загальна характеристика психічного розвитку немовлят.

Найдраматичнішим періодом психологічних змін у дітей є дитинство (перший рік життя). У неї розвивається потреба в спілкуванні, малюк опановує різноманітними рухами і рухами з предметами, здатністю розуміти людську мову, з'являються перші самостійні слова. Формуються уявлення та уявлення про реальні предмети, що вас оточують. Закладені передумови для формування особистості. Найважливіші новоутворення в психіці немовляти формуються в процесі ситуативно-ділового та емоційно-особистісного обміну. [3]

Нове ставлення дитини до дійсності символізує початок дитинства. До цього часу дитина розвинула певний інтерес до зовнішнього світу і здатна подолати безпосередні спонукання та сильні нахили своєї діяльності. Перед нею постав зовнішній світ. Це початок першої стадії дитинства. На другому етапі кардинально змінюється і ставлення дитини до зовнішнього світу. Цей стан виникає між 5-м і 6-м місяцями життя. До цього часу в поведінці дитини спостерігаються початкові впевнені захисні рухи, хапання, спалахи радості і навіть бажання, експериментальна поведінка, соціальні реакції на однолітків, пошук загубленої іграшки. Все це активний інтерес до навколишнього світу. Найбільш яскравою рисою цього періоду є наслідування.

До 10-го місяця життя безладні рухи зникають і починають з'являтися більш складні форми поведінки: перше використання знарядь праці і використання слів, що виражають бажання. Це початок нового періоду - кризи першого року життя. [8]

Соціальна ситуація розвитку у немовлячому віці.

Соціальний контекст розвитку дитини полягає в тому, що всі дії та діяльність дитини здійснюються або безпосередньо через дорослих, або у співпраці з дорослими.

Нерозривний зв'язок між дітьми та дорослими зберігається протягом першого року життя, тому соціальний контекст розвитку в дитинстві є СВ. Виготський сказав «ми». За його словами, малюк схожий на дорослого паралізованого пацієнта, який каже: «Ми поїли», «Ми пішли» тощо. Воно нічого не може робити без дорослих: його життя та діяльність ніби переплетені з життям і діяльністю дорослих, які про нього піклуються. Особливістю цієї ситуації є потреба в комфорті, а стрижневим елементом цього комфорту є дорослий. [6]

За словами Д. Ельконіна, пустушка і погойдування є заміною присутності дорослого, який подає малюкові сигнал: «Все спокійно!», «Все добре», «Я тут!». Звичайно, дитина просто не може існувати без дорослого, який забезпечує спрямування всього її існування, виживання та діяльності. Вона не могла самостійно пересуватися, не могла підтримувати своє існування. У неї немає ніяких способів вплинути на дорослих, крім виразу обличчя та міміки (плач, крик). Парадоксальність цієї ситуації розвитку полягає в тому, що дитина максимально потребує дорослих, а вплинути на неї немає можливості. Він поводить з нею так, ніби чекає від неї відповідних дій, ніби вона розуміє звернені до неї слова, жести, емоційні відгуки. [13]

Роль спілкування з дорослими у психічному розвитку немовляти.

Життя малюка повністю залежить від дорослих. Дорослий задовольняє органічні потреби дитини - годує, купає, перевертає з одного боку на інший. Це також задовольняє потребу у враженнях: коли дитину беруть на руки, вона помітно пожвавлюється. Переміщаючись у просторі за допомогою дорослого, воно може бачити більше предметів, торкатися їх і хапати. З ініціативи дорослого виникають основні слухові і тактильні враження.

Позитивне афективне ставлення дитини до дорослих і видиме задоволення від спілкування з дорослими відбиваються вже в комплексі пожвавлення. Це ставлення зміцнюється протягом дитинства. Значний вплив на

емоції дітей має емоційне спілкування з дорослими. Його присутність піднімає настрій дитини і спонукає її до дій, до яких вона раніше була байдужа. До 4-5 місяців спілкування з дорослими стає вибіркоvim. Малюк починає розрізняти своїх і чужих: дорослих він радіє, чужі його лякають. [14]

Потреба в емоційному спілкуванні важлива для розвитку дитини, але також може призвести до негативних проявів. Якщо поруч з дитиною постійно перебуває дорослий, вона звикне постійно вимагати уваги, втратить інтерес до іграшок і буде плакати, якщо залишиться одна хоч на хвилину.

При правильному застосуванні виховних прийомів безпосереднє спілкування (спілкування заради спілкування), характерне для раннього дитинства, поступово поступається місцем спілкуванню про предмети та іграшки, а потім переростає у спільну діяльність дорослих і дітей. Дорослі як би вводять дітей у світ предметів, привертають до них увагу, демонструють можливі способи дій з ними, а часто безпосередньо допомагають дітям виконувати дії, керуючи їх рухами.

Загальна діяльність між дорослими та дітьми включає як керівництво дорослими діями дітей, так і звернення немовлят за допомогою до дорослих, коли вони не можуть виконати певні дії. Загальна діяльність між дорослими та дітьми включає як керівництво дорослими діями дітей, так і звернення немовлят за допомогою та допомогою до дорослих, коли вони не можуть виконати певні дії. Найважливішим у їхній спільній діяльності є здатність наслідувати поведінку дорослих, що відкриває широкі можливості для навчання. У віці від 7 до 10 місяців діти уважно стежать за діями і словами дорослих. Найчастіше вона відтворює показані їй дії не відразу, а через деякий час, навіть години. Іноді імітація виникає після повторного впливу. До кінця дитинства діти виявляють сильні наслідувальні здібності і можуть наслідувати різні дії дорослих. [23]

Рухи, якими дитина опановує під керівництвом дорослих, є основою її психологічного розвитку. Уже в дитинстві чітко проявляються загальні закономірності її психічного розвитку - психічні процеси і якості формуються під вирішальним впливом умов життя, виховання і навчання. Пов'язане з залежністю від дорослих ставлення дитини до дійсності і до себе завжди заломлюється крізь призму взаємин з іншою людиною. Іншими словами, ставлення дитини до дійсності є соціальним ставленням. [25]

Відразу після народження у дитини немає потреби спілкуватися з оточуючими людьми. Це викликано наступними умовами:

1) Об'єктивні потреби немовлят у турботі та увазі дорослих. Дитина може пережити цей період тільки при постійній допомозі рідних, так як самостійно задовольняти свої органічні потреби він ще не в змозі. Інтерес до дорослих - це зовсім не потреба в спілкуванні. У перші дні життя дитина вчиться використовувати дорослих, щоб долати дискомфорт і отримувати те, що їй потрібно, за допомогою різних криків, скиглень, гримас. У цей період малюк ще не подає сигнали конкретним людям і не спілкується;

2) Поведінка дорослих по відношенню до дітей. З першого дня народження дитини дорослі ставляться до неї так, ніби вона може приєднатися до розмови: поговоріть з нею та знайдіть ознаки того, що ви можете припустити, що ваша дитина приєдналася до розмови. [8]

Спочатку дитину тягне до спілкування дорослих, але згодом ця потреба формується у неї самої. Найважливішою формою спілкування в дитинстві є експресивна поведінка (усмішка, вокалізація, активні рухові реакції).

Дорослий не тільки задовольняє потреби дитини, а й навчає її діяти з предметами. Він оцінює її поведінку, підбадьорливо посміхається, піднімає брови і погрожує пальцем, якщо співрозмовник поводить погано. В результаті у дітей поступово виробляються позитивні звички і вчаться правильній поведінці.

Тому роль дорослих у спілкуванні з немовлятами є однією з основних передумов успішного розвитку дітей та їх соціалізації в людському оточенні. [13]

Формування комплексу поживлення.

У перший місяць життя дитина є істотою асоціальною, живе в замкнутому світі, ніби відірваному від реальності, її внутрішній світ обмежений вродженою здатністю задовольняти свої органічні потреби. Середовище, в якому живе дитина в дитинстві, є максимально соціальним. Перша характеристика полягає в тому, що діти, на відміну від молодих тварин, не здатні підтримувати своє існування та адаптуватися до навколишнього середовища самостійно на основі вроджених механізмів. Немовлята адаптуються або безпосередньо через дорослих, або у співпраці з дорослими. Через свою безпорадність новонароджені діють із сильним зв'язком з іншою людиною. [11]

Перші прояви позитивних емоцій спостерігаються в кінці першого — на початку другого місяця життя. Це відбувається, коли зір фокусується на предметі у відповідь на добрі слова та посмішку дорослого. Найсильніші та найяскравіші позитивні емоції викликають слова дорослих. Найчастіше під час спілкування у малюка формується жвавий комплекс: дитина фокусує погляд на обличчі притуленого до нього дорослого, посміхається, жваво рухає ручками і ніжками, тихенько клює їжу.

У цьому виражається її перша соціальна потреба – спілкування.

У процесі розробки комплекс «Ренесанс» подолав наступні ігрові етапи: «заморозь», «фокусуйся», «посміхнись» і «ходи».

1. Проявляється на другому місяці життя як реакція на зовнішні впливи.

2. На третьому місяці життя комплекс поживлення утворює цілісну систему і стає основною формою поведінки дитини. Кожен компонент повністю використовується для комунікаційних цілей. Тому концентрація допомагає сприймати вплив дорослих, усмішка є ознакою того, що вплив приймається, а

пожвавлення рухів і вокалізація допомагають привернути увагу дорослих у полі зору дитини і наблизити її до себе. Це активна стадія.

3. Той факт, що комплекс пожвавлення стає звичним вираженням будь-якого позитивного емоційного досвіду, свідчить про його соціальну функцію.

Простого задоволення органічних потреб недостатньо, щоб досягти появи ревіталізованого комплексу. Це просто знімає негативні емоції і створює умови для того, щоб діти відчували радість. Перед цим отримують враження, пов'язані з дорослими. [15]

Якщо дитина в першому півріччі отримує достатньо уваги з боку дорослих, її розумовий розвиток буде швидким: під час неспання вона активна і життєрадісна, рано починає ходити і посміхатися, має комплекс своєчасного омолодження. При відсутності вражень і емоційного контакту з дорослими здорова, доглянута дитина буде поводитися відсторонено або кричати, а її руховий, інтелектуальний і навіть фізичний розвиток буде затримуватися (феномен госпіталізації). Діти, які живуть у середовищі з дефіцитом спілкування, демонструють невротичну поведінку, і вони частіше хворіють. [3]

Спілкування, як провідна діяльність немовляти.

Основною діяльністю дитинства є спілкування, оскільки воно забезпечує головну нитку психологічного розвитку. Залежно від змісту в дитячому віці розрізняють ситуативно-особистісні та ситуативно-ділові форми спілкування.

У віці до 6 місяців спілкування дітей з дорослими має переважно емоційний характер, а його методом є реакція.

Емоційне спілкування - спілкування за допомогою виразних рухів, що відповідають емоційному стану: поза, вираз обличчя, тон голосу, дотик, ласка, стискання грудної клітки, відштовхування тощо. [13]

Після 6-8 місяців у дітей формується новий спосіб спілкування з дорослими - ситуативно-діловий метод спілкування включає емоційні реакції і рухи з предметами.

Ситуаційне ділове спілкування - спілкування дітей і дорослих під час спільної дії з об'єктом, метою якого є ця спільна дія.

У дитинстві пиття відбувається в два етапи:

1. Від народження до 5-6 місяців. Цей період характеризується формуванням ситуативно-особистісного спілкування, інтенсивним розвитком сенсорної системи, мозку і слуху. Це спілкування відбувається, якщо дитина дивиться в очі дорослого, відповідає посмішкою на його посмішку, розмовляє з ним активною посмішкою, руховою енергією та вокалізацією, прагне продовжити емоційний контакт з ним, намагається реконструювати його поведінку своєю мовою, яка розглядається досить розслаблено. За його поведінкою.

Спілкування потребує бажання доброї уваги. Воно розвивається за допомогою засобів виразності та наслідування, які малюк інтенсивно освоює через 4-6 тижнів. У цьому віці спілкування є домінуючою діяльністю. Це допомагає немовлятам виживати та адаптуватися до середовища проживання.

2. Від шести місяців до одного року. Початок цього періоду пов'язаний з розвитком хапання і встановленням зорово-моторної координації (координація рук і очей). Дитина вже може тримати предмет і інтенсивно вчитися ним маніпулювати. Його простір розширюється. Створює передумови для розвитку маніпулювання предметами та предметного сприйняття. Спілкування відбувається в контексті операцій з об'єктами. [23]

З 6-го місяця життя на зміну ситуативно-особистісній формі спілкування приходить ситуативно-ділова форма спілкування, яка розгортається через спільну маніпулятивну поведінку з дорослими і задовольняє його нову потребу у співпраці. Дитині не приділяється достатньо доброзичливої уваги. Їй потрібен

дорослий, який буде проявляти інтерес до того, що вона робить, і брати участь у процесі. Дорослих вона бачить як експертів, приклад для наслідування, помічників, учасників, організаторів спільних дій. На цих уроках засоби виразності та наслідування доповнюються предметами. Своє прагнення до співпраці дитина виражає за допомогою жестів і жестів. Спілкування має яскраве емоційне забарвлення, йому властиві не тільки позитивні емоції. Діти можуть виявляти образу і гнів, якщо дорослі поведуться неадекватно. Їхній позитивний досвід також багатший. [30]

Спілкування з дорослими, як основна діяльність у дитинстві, найбільше сприяє психологічному розвитку дитини та переходу до наступного вікового етапу. Системний вербальний та емоційний вплив дорослих стимулює емоційну сферу немовлят і сприяє їхньому когнітивному розвитку. Це спілкування буде більш продуктивним, якщо воно розпочнеться до того, як у дитини сформується складні форми сприйняття предметів.

Дорослі також організують перші форми поведінки, які об'єктивно сприймаються дитиною. Після того, як вони будуть освоєні, ваша дитина зможе успішно використовувати їх в інших ситуаціях, з іншими предметами, такими як іграшки.

У міру дорослішання дитини змінюються її здібності та потреби. Її все більше приваблюють навколишні предмети, і вона починає з ними діяти. Але простота і обмеженість його дії не дозволяють самостійно відкривати різні специфічні властивості і функції предметів. Цінну допомогу в цьому надають дорослі. Демонстрував нові цікаві дії з предметами: кидання м'яча, нанизування кілець на пірамідку, відкриття та складання двох половинок дерев'яної ляльки. [28]

Емоційно-особистісне спілкування в цей час стає емоційно-діловим. Окрім уваги та ласки, тут також зараховується співпраця дорослих та залучення до справ дітей. Засоби спілкування стають багатшими: крім поглядів і

посмішок, з'являються ще жести, певні інтонації в голосі і перші слова, які з'являються в другій половині року.

Ділове спілкування забезпечує подальший розвиток розуму дитини, дитина опановує мовленням, вчиться виконувати більш складні дії з предметами, починає грати в найпростіші ігри з предметами. [16]

У дитинстві вже виникають передумови спілкування, а саме безпосередній емоційний контакт з однолітками, який відображає широкий спектр переживань. Інтерес дітей один до одного спонукає їх до пізнавального контакту та вивчення інших. До 12 місяців ділові контакти приймають форму спільної тематичної практики та ігрової діяльності. У цей період було закладено основу для подальшого всебічного обміну з однолітками. Розвиток цієї потреби починається з тримісячного віку з появою діяльності, орієнтованої на однолітків. У рамках комплексу омолодження діти 5 місяців відчують яскраві емоції при сприйнятті свого партнера. У другій половині першого року життя розвиваються складні форми поведінки (наслідування, спільна гра), які свідчать про необхідність подальшого розвитку спілкування з однолітками. [28]

Спілкування з однолітками полягає насамперед у тому, щоб пізнати їх як цікавих суб'єктів. Діти дивляться один на одного, торкаються свого обличчя, одягу, іноді навіть «куштують» - кладуть пальці співрозмовника в рот. Вони не обмежуються спогляданням однолітка, а ставляться до нього як до цікавої іграшки. По відношенню до них можна прийняти таку ж поведінку, як і дорослі: усмішка, пропонування іграшок, але рідко спостерігається активність щодо однолітків, бажання привернути увагу оточуючих, та відповідні заходи. Малюк ще не залучений до зрілого спілкування, на цьому етапі життя закладаються лише передумови. [22]

1.2 Роль рухової активності у психічному розвитку дитини.

У перший рік життя дитина досягає великих успіхів, опановуючи рухами в просторі та найпростішими предметами.

Поступовий розвиток рухових здібностей дитини забезпечує формування всіх психічних функцій. Досліджуючи простір, діти знайомляться з властивостями предметів і починають використовувати їх властивості для розв'язування задач, таким чином розвиваються основні форми мислення. [3]

Характеристика рухів і дій на першому році життя.

Рухова сфера (сукупність здібностей рухової системи) немовляти має досить складну організацію від народження. Він включає в себе безліч механізмів, призначених для регулювання постави. У новонароджених часто спостерігається підвищена рухова активність кінцівок, що позитивно позначається на формуванні в майбутньому складнокоординованих рухових комплексів.

Руховий розвиток дитини в перший рік розвивається швидко. Дитина перетворюється з безпорадної істоти на людину, здатну самотійно стояти на ногах, відносно вільно і самотійно пересуватися в просторі, одночасно виконувати складні маніпулятивні рухи руками. [13]

Дитина вчиться тримати голівку, сидіти, повзати, пересуватися на колінах, приймати вертикальне положення і робити кроки. Вона почала тягнутися до предметів, хапати та тримати їх, маніпулювати ними: розмахувати, кидати, стукати об ліжечко. Всі ці рухи і рухи є прогресивними етапами в поступовому оволодінні характерними формами своєї поведінки.

Прогресивні рухи і рухи - ті, які допомагають дитині розвиватися і отримувати нові враження від навколишнього світу.

Крім того, за несприятливих умов виховання у дитини можуть виникати і закріплюватися гальмівні рухи, які не тільки не сприяють подальшому розвитку,

але стимулюють її гальмування: смоктання пальців, погляд на руки, піднесені до обличчя, похитування колінами.

Гальмівні рухи та поведінка – рухи та поведінка, які гальмують розвиток і віддаляють дитину від навколишнього світу. [17]

Поступальні рухи і рухи сприяють отриманню нових вражень, знайомству з предметами та їх властивостями, гальмівні рухи і рухи - ізоляції дитини від навколишнього світу. Наприклад, смоктання великого пальця гальмує всі інші реакції: дитина нерухома, нічого не бачить, нічого не слухає. Було надто важко змусити її перестати думати про це.

У 7-10 місяців діти не тільки набувають достатню дрібну моторику, але й отримують здатність самостійно пересуватися в просторі. Її поведінка була маніпулятивною. Вона використовує свої руки для виконання різноманітних скоординованих рухів над предметами (обмацування, обертання, переміщення, кидання тощо). [18]

Високий рівень розвитку досягається завдяки зорово-моторній координації (координовані рухи під зоровим контролем): дитина вміє відкривати і закривати кришку коробки, вставляти кульку в порожній кубик, дістати цікаву за допомогою іншої цікавинки. об'єкт об'єкт. Вона могла встати і навіть ходити самостійно з опорою. У космосі більшість дітей пересуваються на колінах, проявляючи при цьому високу дослідницьку активність - за допомогою рухів і рота вони розглядають кожен предмет, який зустрічається на їхньому шляху. Їхні ігри з предметами мають маніпулятивний характер: переходять з однієї руки в іншу, кидають, стукають тощо. [26]

Через 10 місяців предметна гра набула унікальних функціональних особливостей: ляльку гойдали, розчісували, водили машинку.

Функціональні властивості дій – функціональні властивості предмета, а також рухи та дії, пов'язані з його використанням, відтворюються в структурах дій.

У результаті багато поведінки дитини стають сенсами після 10 місяців. Таким чином, використовуючи здатність рухової системи досліджувати навколишній простір, дитина виконує поступальні рухи і рухи, - за рахунок переважання гальмівних рухів і рухів - розвиток - обмежити його розвиток. [29]

Оволодіння повзанням та іншими рухами у немовлячому віці.

Поступальні рухи і руху можна успішно розвивати тільки в тому випадку, якщо дорослий продовжує приділяти увагу дитині. Вони важливі для психологічного розвитку і є показниками рівня розвитку дитини. Особливо можлива роль — функціонувати шляхом оволодіння активним пересуванням у просторі (повзання, ходьба), захоплення предметів і маніпулювання ними.

Першим самостійним рухом дитини є повзання. У більшості дітей це відбувається в кінці першого періоду життя - на початку другого півріччя, коли новонароджені намагаються придбати привабливі для них предмети. Дитина тягнеться до предмета то однією, то іншою рукою і намагається схопити його і трохи посунути вперед. Ці рухи поступово закріплюються і стають способом пересування. [6]

Діти починають повзати по-різному. Люди, які 7 місяців тому навчилися стояти на колінах, відразу повзали і спиралися на коліна. Інші повзали на животі, а потім перебиралися на височину. Поступово всі діти освоюють цю дію і використовують її регулярно: вони повзають до цікавих їм іграшок і предметів, які служать опорою для стояння, а також повзають для розваги.

Дитина, яка вчасно почала повзати, легко і швидко навчиться сідати, лягати, вставати, стояти і знову опускатися, хапаючись за опору руками. Починаючи з 9 місяця, вона потребує все менше підтримки. Всі рухи вона вивчає, граючи самостійно в створених для цього умовах. Граючи з іграшками і спостерігаючи за іншими людьми, дитина присідає, іноді спирається на одну руку, а потім іншою рукою опускається і знову сідає, за допомогою чого

навчається цим діям. Спочатку вона сиділа недовго, але з часом сиділа все довше. У 7-8 місяців діти, які навчилися повзати, можуть самостійно сідати. [1]

У 8-9 місяців дитина навчиться деяким іншим діям: стояти на колінах, присідати (на короткий час), триматися руками. Нові пози і рухи приносять йому радість, він щасливий і голосно сміється. Однак не потрібно класти дитину, поки вона не навчиться повзати. Хоча 6-місячна дитина візьметься за пальчики, встане на опору, задоволено посидить. Вона повинна сідати тільки тоді, коли сама сіла і встала. Діти освоюють це до 8-го місяця життя.

Багато дітей починають стояти без підтримки, коли їм потрібно тримати іграшку двома руками, щоб щось зробити. Спочатку вони мали лише короткочасний успіх, але вони отримали таке задоволення, що почали робити це знову і поступово звикли довго стояти без підтримки. [4]

Малюкам найважче самостійно підніматися і спускатися. Цей навик він розвивав протягом року. Але іноді дитина, яка ще не вміє стояти, намагається встати без опори: спочатку встає на коліна, потім повільно випрямляється, трохи стоїть, а потім втрачає рівновагу і хитається, впав на землю. . на землі. Він може підніматися, падати і знову підніматися кілька разів поспіль.

Як тільки дитина навчиться стояти на ніжках, він починає ходити по балках ліжечка, і незабаром досягає необхідної гнучкості. Тому, починаючи з 9 місяців, її можна привчати ходити з ручками.

До 9-10 місяців діти вже можуть швидко ходити по нерухомих предметах і хапати їх руками. Незабаром вона зможе робити це вздовж гладкої стіни, злегка впираючись об стіну долонями, а потім почне переходити від предмета до предмета, самостійно роблячи крок або два.

Оволодіння повзанням та іншими рухами в дитинстві є наступним важливим етапом інтелектуального розвитку дитини. [9]

Розвиток у малюка хапання та маніпулювання

На третьому місяці після народження ручки малюка бігали по ковдрі, і він раптом схопився за край ковдри, випадково зачепив іграшку і стиснув її пальчиками. У цей момент дитина починає мацати то однією, то іншою рукою.

Діти у віці 3-4 місяців можуть зосереджено грати з іграшками, які висять у них на грудях, іноді торкаючись руками, дивлячись, як вони тремтять, а потім хапають і деякий час тримають. Спробуйте утримати предмет в руці. Незабаром його зацікавили підвісні іграшки. До 4,5-5 місяців діти можуть вільно діставати, хапати і тримати іграшки, а до 6 років – дотягуватися до них однією рукою. До 5-6 місяців вони вчаться акуратно тримати руки на іграшках, тягнутися до предметів, лежати на боці або на животі. До шести років вони повинні вміти брати іграшки в кожную руку і тримати їх. Ворушать іграшкою, перекладають її з однієї руки в іншу, розглядають, кладуть до рота, погладжують. Після того, як іграшка впала, її намагаються знайти: рухають руками з боку в бік і шукають очима. Діставши іграшку, дитина продовжує грати. Якщо він цього не прийме, то проявить невдоволення і заспокоїться лише тоді, коли іграшка буде у нього в руках. Дитина, у якої забрали іграшку, може плакати і не зможе заспокоїтися, поки іграшку не повернуть. [5]

Оскільки дитина вчиться брати іграшки і грати з ними (4-5 місяців), у нього з'являється нова потреба - діставати і забирати іграшки, які привертають його увагу. Якщо це не вдається відразу (іграшка далеко від неї або вислизає з рук), вона проявить більшу посидючість, використовуючи всі наявні дії, часто придумуючи нові.

Щоб виконувати ці дії, немовлята повинні вміти хапати предмети. Адже якщо він не вміє хапатися за дошку руками, він не зможе почати присідати, вставати, хапатися за речі, ходити, триматися за опори. [3]

Ворушіння піврічної дитини далекі від досконалості. Його рука, що тягнеться до предмета, рухалася не по прямій лінії, а рухалася по колу та дузі,

відхиляючись від бажаного напрямку. Усі предмети він намагався схопити однаково – притискаючи пальці до долоні.

У другому півріччі першого року ще більше вдосконалюється здатність до захоплення: рух руки до предметів стає більш витонченим, розвивається відносно переміщення великого пальця до всіх інших предметів, дитина починає утримувати предмети пальцями. Рука продовжує наближатися до предметів приблизно до 8-місячного віку, але не стає зміщеною до кінця року. Здатність захоплювати предмети пальцями розвивається в 7-8 місяців і продовжує вдосконалюватися до кінця року. Положення пальців на предметі все більше залежить від предмета: вона ловить м'яч розкритими пальцями - кінчиками великого, вказівного і середнього пальців, тримаючи кубик, вона тримає пальці на його краях. [17]

Як тільки дитина опановує вмінням тримати предмет в руках, він починає ним маніпулювати. Початкова операція дуже проста: дитина хапає предмет, тримає його деякий час, відпускає, а потім знову хапає. Виявивши два предмети, він може схопити один, а потім відпустити і схопити інший. Він тримає предмет у руці, підносить його до очей, дивиться на нього, тримає в роті та махає ним навколо. Перші маніпуляції були з предметами, які приваблювали дитину. З часом маніпулювати предметами стає все складніше. Навіть найпростіші дії (розгойдування, штовхання, стискання предметів) призводять до певних наслідків – пересування в просторі, звуки від іграшок тощо. Дитина починає помічати цей результат і активно його відтворює. До кінця першого та початку другого півріччя в її діяльності з'явилася стійка спрямованість на результат, на зміни, що відбуваються під час дій суб'єкта. [25]

Незабаром малюк починає обробляти два предмети одночасно, наприклад, стукаючи одним предметом об інший брязкальцем. При цьому виявляється націленість на результат: дитина наполегливо намагається наблизити предмети, розташувати їх або зв'язати. Результатом цих дій є переміщення об'єкта в певне

положення та розміщення двох об'єктів у певному положенні. Після того, як дитина її отримає, дія буде повторена. [24]

Наприкінці першого року життя в маніпулюванні дитини предметами з'являється нова важлива риса. За зовнішніми ознаками дії часто такі ж, як і раніше (інвестиції, нанизування, відкриття тощо), але їх виконання стає точнішим. Якщо раніше дитина йшла за дією, яку йому показує дорослий, то тепер вона намагається повторити дію самостійно на всіх предметах. Ці операції відрізняються залежно від характеристик проекту.

На цьому етапі розвитку діти починають помічати прямі та непрямі наслідки своїх дій: смикаючи за шнурок, ви наближаєте до себе предмет, прив'язаний до шнурка; Натиснути кнопку - включити або вимкнути світло, піднявши трубку - почуєте звуковий сигнал. Багато дітей вміло керують пультом від телевізора. Всі ці дії приносили їм величезне задоволення, тому вони неодноразово намагалися їх відтворити. [28]

Розвиток маніпуляції полягає в переході від зосередженості на об'єкті до зосередженості на результатах дій і ускладненні досягнутих результатів. Спочатку він складається з рухів або змін, які викликають появу прихованих властивостей об'єкта (наприклад, звуку), а потім - надання двом об'єктам певного взаємного положення, Спочатку воно складається з переміщень або змін, що призводять до прояву прихованої властивості предмета (наприклад, звуку), потім - надання певного взаємного положення двом предметам, а потім - придбання нового предмета або знайомого. зміна об'єкта, опосередковано пов'язаного з дією. За допомогою дорослого значно розширюються можливості дій малюка: дорослий може показувати різні властивості предмета, а також нові способи виконання дій з ним (можна катати м'яч, нанизувати кільця пірамідки на стрижень, повертати об'єкт). гіроскоп тощо). Освоївши ці рухи, малюк починає виконувати певні дії з предметами і навчається цим діям до кінця

першого року життя. Поява конкретних дій свідчить про те, що дитина набула нових, предметних видів діяльності, які характеризують наступний період. [12]

1.3 Мовленнєвий розвиток немовляти

Перший рік життя - долінгвістичний період, важлива передумова навчання мовлення, що визначає подальший мовний розвиток дитини.

Потреба дітей у спілкуванні з дорослими в цей період — це, по суті, прагнення до доброзичливої уваги та позитивного емоційного обміну, на основі яких формується мотивація до визнання та позитивної оцінки. У цей період відбувається інтенсивний розвиток інтонації, з'являються так звані псевдослова. Перший тон голосу – спроба привернути увагу дорослого. [3]

Довербальний етап розвитку мовлення

Виходячи з потреби в спілкуванні, дитина починає наслідувати звуки людської мови, затихати, прислухатися до розмови з ним дорослих. Підготовка до появи мовлення базується на розвитку розуміння мовлення у дорослих (розвиток пасивного мовлення) і на розвитку передмовних вокалізацій (предактивне мовлення) у дітей. Розвиток розуміння мовлення пов'язаний з розвитком мовного аудіювання, а мовна вимова - з практикою мовної вимови. Діти засвоюють пасивне мовлення швидше, ніж активне. Діти народжуються з уже готовими органами мовлення. Уміння використовувати пов'язане з набуттям відповідних навичок, знайомством з формами мовлення, накопиченням змісту мовлення та встановленням соціальних стосунків. Розвиток мовлення дітей пов'язаний з виникненням і посиленням потреби в спілкуванні з дорослими. [19]

Малюк ще не розуміє значення сказаних йому слів. У першій половині першого року життя він специфічно реагує на ритм і мелодію людського голосу, а на другому році він виділяє звуки мови з усіх вокальних впливів дорослого. Він особливо чутливий до інтонації мови дорослих і міміки, що супроводжує

висловлювання. Чітка артикуляція компліментів викличе у нього позитивні емоції, а насуплені слова викличуть у нього негативні емоції.

Дитина дуже рано починає реагувати на слова дорослого: на третьому тижні він починає зосереджуватися на звуку, на другому місяці - якщо з ним хтось розмовляє, він перестає кричати і зосереджується на обличчі дорослого. У другій половині першого року життя створює зв'язки між словами та предметами або діями. [21]

Спочатку діти краще розуміють не слова дорослих, а їх жести. У 5-6 місяців, коли дорослий кличе жестами, малюк підповзе до дорослого. У мовному виклику немовлята не наближалися до дорослого віку до 11,5 місяців.

З часом реакція дітей на мову дорослих ускладнюється. До 7-8 місяців діти повертаються до предметів у відповідь на питання дорослого «Де?». Однак асоціація між словами і предметами в цьому віці дуже нестійка: якщо предмет змінює положення, малюк його не впізнає. До 9 місяців діти виявляють знайомі предмети, де б вони не були. Діти у віці 7-8 місяців будуть виконувати засвоєні дії («вставай», «сідай», «до побачення»), діти у віці 9-10 місяців можуть розуміти елементарні інструкції («дай мені») ложка»), 10-11-місячні діти вибирали предмети за інструкцією. До кінця свого першого року життя він встановив зв'язок між ім'ям і самим предметом. Воно проявляється в пошуку і виявленні цього об'єкта. Це основні характеристики початкової форми розуміння мовлення. Розуміння зв'язку між предметом і його назвою є найважливішим досягненням у розвитку мовлення немовляти. Пізніше на основі цього будуть згенеровані ідеї.

На першому році життя у дитини формуються передумови до аудіювання: вона звертає увагу не тільки на мову дорослого, виражену рухами чи мімікою, а й на звуки маленьких пісень і віршів. [22]

Розвиток мовлення у немовлячому віці

Від спілкування з дорослими залежить і розвиток передумов до навчання активного мовлення. На третьому місяці життя малюк реагує на «розмову» дорослих, в тому числі на сміх і звуки, в 2-4 місяці видає характерні приголосні звуки («к-к», «х-х»); 4 місяці замість ходити 4-й - резонує з дорослими на відстані, видаючи звуки навіть після припинення спілкування. Важливим набуттям є артикуляція під слуховим контролем, що перетворює артикуляцію в самостійну діяльність. У 5-6 місяців дитина буде видавати звуки і робити різні рухи, щоб привернути увагу дорослих і передати йому свої бажання. Її голос чітко орієнтований на дорослих і демонструє проактивну комунікацію, яка виділяється із загальної композиції експресивних рухів. Діти видають звуки під час самостійної діяльності та побачивши дорослого. [1]

З другої половини року діти починають відкривати елементи мовного спілкування. Через півроку її мова почала лепетати: вона довго вимовляла різні склади, намагаючись наслідувати склади, які чула від дорослих. Своім лепетом малюк демонструє готовність до спілкування, тому вчиться вимовляти та розрізняти нові звуки мови. Їхня артикуляція приносить дитині задоволення, тому лепет іноді триває протягом усього періоду неспання. Лепет важливий для розвитку мовлення дитини, оскільки він поступово покращує використання губ, язика та дихання. Завдяки такому навчанню діти зможуть вивчити вимову будь-якої мови. За допомогою лепету малюки виражають свої потреби (наприклад, говорять «да-да-да», тягнуться до пляшки з водою). [19]

З 7-8 місяців кількість слів, які дитина асоціює зі своїми діями чи враженнями, значно збільшується.

Однак сприйняття дитиною перших самостійно вимовлених слів настільки особливе, що вони ще не є для нього справжньою мовою, хоча й вимовляються в контексті його дій та емоцій. Початок мовлення у дітей проявляється жестами, що супроводжуються певними звуками.

8-9 місяців - активний період розвитку мовлення. У цей момент дитина постійно намагається наслідувати звукам, які видає дорослий. Однак це стосується лише слів, які викликають у малюка певну реакцію, тобто слів, які набули для нього певного значення. Наслідування – особлива форма спілкування і механізм розвитку мовлення. Дитина буде звертати увагу на вимову дорослого і повторювати за дорослим нові звуки і слова. [28]

До кінця першого року життя в активному мовленні дитини є від чотирьох до двадцяти слів для назви людей і предметів. Їхнє значення змінне, але вони використовуються у значущих ситуаціях. Цими словами дитина вказує не тільки на сам предмет, а й на обстановку, в якій він знаходиться, своє ставлення до нього, дії з ним. Малюки легко переносять назви з одного предмета на інший, нагадуючи незначну ознаку. Його найважливішим досягненням є засвоєння предметно-орієнтованих слів, що забезпечує основу для засвоєння дитиною їх значення. Більш багатий пасивний словник для дітей, що охоплює назви більшості іграшок, посуду, одягу;); слова, що класифікують людей («мама», «тато», «бабуся», «дитина», «тітка», «дядя»). [25]

Поява перших осмислених слів і розуміння мовлення на основі мовних засобів, пов'язаних із певними фонемами рідної мови, знаменують перехід до нового (фонематичного) етапу розвитку мовлення, початок оволодіння звуковими сторонами мови. Раніше (на дофонематичному етапі) розуміння дитиною мовлення дорослого базувалося на сприйнятті загальної ритмомелодичної структури слова чи фрази, а не на їх фонематичному складі. Вона сприймає слово як неподільний комплекс.

У міру того, як мова дорослого розвивається, розуміються і вживаються перші слова, дитина сама звертається до дорослого, попросить його поспілкуватися, назвати нові предмети. Тому до кінця дитинства володіння мова набирає ініціативи і стає одним із важливих засобів розширення можливостей спілкування між дітьми та дорослими. [23]

1.4 Когнітивний розвиток дитини першого року життя

У дитинстві за допомогою когнітивних психічних процесів, пов'язаних зі сприйняттям і обробкою інформації, формується базова орієнтація на навколишній світ. Це такі психічні процеси, як відчуття, сприймання, мислення, мова, увага, пам'ять тощо. Завдяки їм дитина отримує інформацію про себе та навчальний світ. Ці психологічні процеси тісно пов'язані, але є й істотні відмінності. Їх називають когнітивними процесами — сукупністю процесів, що забезпечують перетворення сенсорної інформації від моменту її досягнення рецепторною поверхнею до отримання відповіді у вигляді знань. [30]

Особливості уваги

Основним проявом уваги в дитинстві є реакція уваги, коли дитина не досягне свого аналізатора на краще сприйняття сигналів.

Увага - спрямованість і зосередженість психічної діяльності на певних об'єктах.

На 3-4-му тижні життя при розмові з немовлятами була зосередженість зору і слуху на обличчі дорослих. Дитина не розуміє, що їй говорять, але слухає, створюючи тим самим передумови для переходу до активного неспання. До кінця першого місяця життя вона зосередилася на нових стимулах, які є достатньо сильними, щоб, наприклад, вона більше не дивилася на незнайомий предмет.

Найголовніша стимуляція для немовлят – це дорослі. Діти у віці 2-3 місяців спочатку зосереджуються на обличчі матері, а потім на об'єктах, що складаються в середовищі, що спілкується з мамою, тобто об'єктах найближчих до дитини в житті малюка. [26]

У 5-7 місяців діти можуть дивитися на будь-який предмет, обмацувати його і довго класти в рот. Особливі інтереси викликають нові яскраві яскраві предмети, що свідчать про нормальний розвиток мимовільної уваги. Дальший розвиток уваги пов'язаний з отриманням навичок хапання, які дозволяють

утримувати предмети і маніпулювати ними. Після 6 місяців інстинктивна реакція «Що це?» стає рефлексом «Що я можу з цим зробити?» Дитина не тільки фіксує предмет, а й фіксує його символи та дії. Це стимулює орієнтаційну та дослідницьку діяльність, спрямовану на розуміння навколишнього світу. До кінця року маніпуляції з предметами приводять до розподілу уваги (дитина маніпулює двома предметами одночасно), перемикання (дитина кладе м'яч у коробку і переміщує фокус уваги з одного м'яча на інший).

Виникнення уваги властивостей сприяє виникненню більш складних форм поведінки та діяльності. [25]

Розвиток відчуттів і сприймань немовляти

У грудному віці інтенсивно розвивається почуття, формуються сприйняття і виявлення про навколишні реалістичні предмети, розширюється і диференціюється ставлення до них. Після народження дитини почуття починають розвиватися. Суть їх виникає в тому, що в психології дитини відображаються індивідуальні властивості предметів, такі як гаряче і холодне, твердість і м'якість, колір і т.д. [1]

Відчуття — це відображення властивостей предметів і явищ об'єктивного світу при їхньому негативному впливі на органи чуття.

Основна відмінність сприйняття від відчуття виникає в тому, що під час сприйняття у дитини формується загальне явлення про предмет, а не тільки його окремі властивості.

Сприймання — це загальне відображення сенсорних процесів, на які впливають предмети, ситуація та явища об'єктивного світу.

У дитинстві функції органів зору і слуху покращуються, нижня зірка і слух стають більш концентрованими. Як правило, цей процес закінчується через 3-4 місяці після народження. Діти вільно слідкують за предметами, які рухаються в будь-якому напрямку з будь-якою швидкістю, на будь-якій відстані. Вона може необмежити час фокусування на об'єкті (до 25 хвилин і більше). У

цей час очні яблука описують активні рухи - переводять погляд з одного предмета на інший без зовнішньої причини. Слуховий фокус також стає довшим. Це викликано будь-яким тихим звуком, який приваблює дитину. Зір і слух інтегровані: дитина повертає голову туди, де чує звук, і очима знаходиться джерело звуку. Уже в 3-4 місяці деякі діти починають реагувати на спів і музику усмішкою і загальним похваленням. [26]

Про розвиток мовного слуху можна свідчити реакцію немовляти на інтонацію. Це відчувається на другому місяці життя, коли дитина заспокоюється, почувши ніжний голос матері.

Через деякий час дитина починає сприймати ритм мови і загальну звукову схему слів. Мовні відмінності створені до кінця першого року життя. З цього моменту починається розвиток самого мовного слуху. Спочатку з'являється здатність розрізняти голосні, а потім здатність розрізняти приголосні. [30]

Дитина не тільки бачить і чує, вона також шукає зорових і слухових вражень і отримує від них задоволення. Сяючі, яскраві, рухомі предмети привернули її увагу; Все це виявляється в простому спостереженні, але воно не дає висновків про те, що саме бачить дитину, як переживає враження, які отримує. Це можете вас експериментально. Діти у віці 3 місяців дуже добре розрізняють кольори, об'ємні форми і плоскі геометричні фігури. Кольори привертають увагу по-різному: як правило, люди віддають перевагу яскравим і світлим кольорам. Уявляйте інтерес до різноманітних яскравих предметів, заснованих на розрізі кольорів. [29]

У другій половині першого року дитина починає активно мислити, розглядати предмети, маніпулювати ними (дитина стукає, розгойдує, перекладає, кидає тощо), зорово-моторна координація відбувається при огляді та маніпулюванні предметами. По-перше, немовлята потребує зовнішні орієнтувальні дії, щоб орієнтуватися в навколишньому світі. Коли він хоче взяти предмет, рухається до нього, фактично визначаючи відстань і коригуючи її під

час руху. Очі «вчаться» оцінювати відстань, спостерігаючи за рухами рук. У процесі хапання та маніпулювання ними діти вивчають різні властивості предметів: форму, розмір, вагу, температуру, міцність тощо. [24]

Діти цього віку дуже чутливі до новини: якщо ви помістите новий предмет, який відрізняється від їхнього кольору чи форми поряд із предметом, на який вони часто дивляться, після того, як дитина помітить цей предмет, або він повністю повернеться до нього та зосередиться на його тілі. довгий час. Дитина переставляє предмет у нове положення до тих пір, поки він не втратить свою новину, що призведе до зниження орієнтовної реакції на предмет. Таке дослідження предмета вказує на інтерес до його влади. Предмети постійно нагадують дітей про свою присутність у навколишньому світі, розкривають їхні властивості. Пошуки зниклого предмета дітей 9-10 місяців демонструють розуміння: предмет не зник, а знаходиться в іншому місці. Вони починають розпізнавати предмети незалежно від їх положення в просторі (перевернуті, показані в незвичайних місцях), правильно визначати їх розміри незалежно від розташування до них.

При цьому враження перетворюються в перцептивні образи, які відображають стійкі властивості предмета, з якими дитина знайомиться у власній поведінці. Це закладена основа для використання властивостей предметів для виконання нових завдань, які стають перед дитиною (тобто базових форм мислення).

Орієнтація дитини в навколишньому світі за допомогою зовнішніх рухів і дій передає і служить основою для орієнтації на основі психологічних процесів (сприяття, мислення). [22]

Розвиток пам'яті

Основним проявом пам'яті можна вважати умовний рефлекс, який проявляється вже в перших місяцях життя дитини (припинення плачу при вході матері в кімнату). На 3-4-му місяці життя формується образ предмета. Таким чином закладається основа зорової пам'яті.

Пам'ять - запам'ятовування людини, збереження та подальше представлення її досвіду.

Коло предметів, які пізнає дитина, збільшується. Вона першою впізнала обличчя і голос матері. Ця важлива політика демонструє вибіркоче сприйняття подразників. [3]

У 3-4 місяці дитина розпізнає предмети, пов'язані з годуванням, у 5 років - розрізняє людей за звуками, у 6 років - вибирає улюблені іграшки. У 7-8 місяців розпізнавання предметів створюється через мову (немовля містить предмет у відповідь на запитання дорослого: «Де...?»). У віці 8-9 місяців діти можуть пізнати знайомих людей після двох-трьох тижнів розлуки. До 12 місяців вона вміла визначати мелодії, які раніше викликали у неї позитивні емоції, і виконувати нескладні дії (звучати «лада-ладусі», плескати ручкою) на прохання дорослих.

Розпізнавання об'єктів у дитинстві базується на часто несуттєвій ознаці. Також незначні зміни зовнішнього вигляду предметів можуть відобразитися у малюка дезорієнтації (він не впізнає маму в новому одязі). Однак ознака найбільшого підкріплення, яке відчувається в досвіді немовляти, може бути достатньою, щоб їх розпізнати. Наприклад, 7-місячний хлопчик вперше за довгий час впізнав свою няню, хоч і говорила, але легко після співу.

Поступово проміжок часу між запам'ятовуванням і розпізнаванням стає довшим, але залишається коротким. У вільній пам'яті образна пам'ять проявляється лише на початку другого року життя дитини. [23]

Виникнення рухової пам'яті можна продемонструвати умовними рефlekсами на звичне положення дитини під час годування: біля грудей матері дитина починає робити смоктальні рухи. Розвиток моторної пам'яті активізується в останній півроку життя дитини, коли вона захоплена маніпулювати предметами (вчиться хапати), рухатися, навчатися повзати і ходити.

Пам'ять у дитинстві не є самостійним процесом, вона включається в сприйняття і відчуття, тому матеріал запам'ятовується як би мимоволі (спонтанно). Якщо дитину годувати і купати в один і той же час, то протягом цієї години у нього виробляється рефлекс, щоб почати «готуватися» до відповідного режиму, наприклад, прокидатися перед годуванням. Побачити незвичайну іграшку приносити задоволення, він буде просити її, маніпулювати нею. У другій половині першого року емоційні спогади стають більш яскравими, коли дитина переживає емоції певних предметів або ситуацій (наприклад, починає плакати, побачивши предмети для купання, якщо цей процес пов'язаний з негативним досвідом у ванні). [29]

Інтерес до мовлення у дитини з'являється дуже рано, тому що воно характеризує людину, мовлення дорослих «керує» її поведінкою, дорослі використовують предмети, їх символи, дії, властивості. У результаті дитина асоціює предмет зі словом, запам'ятовуючи його назву.

Психологічні особливості дітей немовлячого і раннього піку наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Психологічні особливості дітей немовлячого і раннього віку

	Вік дітей
--	-----------

Показники	Період новонародженості	Немовлячий вік	Ранній вік
1	2	3	4
Соціальна ситуація розвитку	Центром розвитку дитини є дорослий	Дорослий - дитина	Дитина - предмет - дорослий
Провідна діяльність	-	Емоційне спілкування	Предметна діяльність
Форма спілкування	Безпосередньо-емоційне	Ситуативно-особистісне (до 5-6 міс.). Ситуативно-ділове (з 6 міс. до 1 р.)	Ситуативно-ділове
Мовлення	Орієнтувальний рефлекс на голос людини	Гуління, лепет, розуміння слів, перші слова	Сензитивний період розвитку мовлення. Удосконалення розуміння мовлення. Формування активного мовлення: 1,5 р. - засвоює від 30 до 40 слів, 2 р. - 200 слів,

			Зр. - 1500 слів. Мовлення ситуативне
Увага	Слухове зосередження (2-3 тижні). Зорове зосередження (3-4 тижні)	Мимовільна. Зосередженість слабка	Мимовільна Вузький обсяг. Найбільш стійка в активній діяльності
Відчуття і сприймання	Недостатньо розвинений аналізаторський апарат	Бурхливий розвиток орієнтувально-до слідницької діяльності. Активне розглядання предметів	Домінуючі у розвитку психічних процесів. Перехід від зовнішнього орієнтування до зорового сприймання
Мислення		Перші елементи мислення	Наочно-дійове формування узагальнень. Засвоєння знакової функції свідомості. Зародження наочно-образного мислення

Пам'ять	Утворення умовних рефлексів	Включена у відчуття і сприймання. Мимовільна. Розпізнавання об'єктів	Мимовільна. Перші прояви уваги. Велика пластичність (швидкість і легкість запам'ятовування)
Емоції і почуття	Перші емоції - негативні. Перша соціальна емоція - усмішка. Комплекс пожвавлення	Комплекс пожвавлення. Емоційна безпосередність. Різні переходи	Багатство і різноманітність почуттів. Різні переходи

Таким чином, у малюків спочатку розвивається рухова, емоційна та зорова пам'ять, а до кінця року формуються передумови для розвитку вербальної пам'яті. [24]

1.5 Передумови формування особистості.

У дитинстві закладені передумови для розвитку особистості. Психічне життя малюка дуже різноманітне. Я-концепція дитини формується під впливом дорослих. Спочатку вона не відокремлювала себе від зовнішнього світу, і тільки через 3-8 місяців вона почала усвідомлювати своє тіло. Поведінка, яка наслідує дорослому, починає розвиватися приблизно у віці 6 місяців і переходить до соціально нормативного орієнту до 2 років. протягом першого року життя в

психічному житті накопичується досвід взаємодії з навколишнім світом, під час формування якого ставлення до себе, оточуючих і предметів. [3]

Розвиток самосвідомості у немовлячому віці

У малюків зароджуються і поступово формуються перші базові уявлення про себе, відчувається самосвідомість.

Самосвідомість - це стійка, більш-менш усвідомлена система виявлена про себе.

Головною умовою розвитку характеру дитини є її взаємодія. Тільки в цьому обсязі малюк може проявити себе як особистість і висловити своє ставлення до іншої людини. Також предмети можуть викликати інтерес у дитини, якщо їх включити в спілкування з дорослими. Дітей в першу чергу приваблює те, чим захоплюються дорослі. [5]

Вона ще не розуміла змісту того, що дорослий сказав або прокоментував їй, але була дуже чутлива до його ставлення. Ця чутливість проявляється вже на третьому місяці життя. Таким чином, дорослі сприймають дитину як щось особливо цінне, важливе, значуще для них у навколишньому світі. Підтримка ініціативи дитини дозволяє їй впливати на себе, заздалегідь надаючи їй особисту оригінальність, неповторність і неповторність. Таке ставлення до дітей формує позитивне ставлення до людей і позитивне відчуття благополуччя, а також переживання значущості близьких. Цей досвід закладає основу для активного самовірування дітей. [7]

Немовлята почати цікавитися дорослими наприкінці першого місяця життя і відповідним чином реагувати на проактивну поведінку дорослих, а наприкінці другого місяця життя почати цікавитися людьми та предметами. У 8 місяців у дітей починає формуватися діяльність - передособистісне формування - частково вроджена якість, яка фактично розвивається під впливом умов соціального життя, спілкування з дорослими. Про це ініціативність та

різноманітність її дій. До 4-5 місяців діти виявляють довірливу, життєрадісну, допитливу та вимогливу особистість. [9]

Позитивне відчуття благополуччя розвивається під впливом доброзичливої ваги дорослих у перші шість місяців життя, а після шести місяців значною мірою залежить від успішності немовляти з предметами. Він уже чітко усвідомлює наслідки своїх дій і намагається з допомогою дорослого дотягнутися до предмета, доторкнутися до нього, зрозуміти. Невдача робить його невпевненим, тоді як успіх спонукає його діяти знову і знову.

Немовлята вимагає позитивних емоцій для розвитку початкового ентузіазму, особливо під час спілкування з дорослими. Відчувши справжнє емоційне ототожнення з дорослими, перш за все з мамою, вона в майбутньому навчиться всім людським почуттям до людей, батьків і дітей, коли виросте, вона стане повноцінною особистістю емоційне поле. [25]

Вибірковість у ставленні дорослих також зростає з віком. Якщо тримісячна дитина приблизно однаково реагує на всіх дорослих (посміхається і радіє), то до другої половини першого року життя він може чітко розрізняти рідних, знайомих і зовсім незнайомих людей. Через три місяці малюк ідентифікувати другу близьку людину - тата. До 4-5 місяців йому буде приділятися особлива увага, так як у тата зовсім інший спосіб спілкування, ніж у мами, і пахне по-іншому, що особливо важливо в грудному віці (запахи дають додаткові сигнали дитині).

До 12 місяців дитина асоціює знайомих дорослих з певною поведінкою і очікує, що вони будуть її виконувати. Наприклад, він також перевірить сумку бабусі, якщо вона за традицією покладе в її подарунок; Різне ставлення до різних людей проти того, що до кінця першого року життя у дитини формується стійкий образ дорослого. При цьому діти часто виявляють упертість, негативно ставляться до зауважень дорослих, наполягають на реалізації своїх бажань і вимог. Раніше його було набагато легше відвернути від привабливих, але

заборонених предметів, тепер він може протистояти дорослим. Це, як і радість успіху, і досвід невдач, є природною ознакою розвитку особистості. [28]

У 2-3 місяці малюк орієнтується на своє відображення в дзеркалі - так формується його образ. Позитивне самопереживання виражається через радісне ставлення до саморефлексії. До 6 місяців у дітей розвивається дослідницька поведінка: малюки розглядають власне відображення рук, обробляють контури власного обличчя, торкаються відображення власних рук. Через півроку вона пов'язувала свої реальні дії з тими, що відображалися в дзеркалі: вона ворушила пальцями, ворушила руками і відстежувала очима відображення цих рухів. В 11-12 місяців малюки довго граються з власними відображеннями. Вони формують більш-менш усвідомлені уявлення про себе. [27]

Висновок до I розділу

У цьому розділі ми розглянули основні аспекти немовлячого віку, такі як фізичний розвиток, соціальна взаємодія, когнітивний розвиток та особливості догляду за немовлям. Ми зрозуміли, що перші роки життя дитини вкрай важливі для формування її майбутнього розвитку. Також ми розглянули основні методи догляду за немовлям та виховання їх у цьому віці.

Ми дослідили "немовлячий вік" з різних точок зору. Важливо пам'ятати, що перші роки життя є критичним періодом для формування основних навичок та здатностей, які впливають на майбутність дитини. Дбайливий та уважний підхід до догляду за немовлятами може сприяти їхньому здоровому розвитку та щасливому дитинству.

II РОЗДІЛ. Психоемоційний розвиток у ранньому віці.

Ранні емоційні стосунки з дорослими (особливо батьками) сильно впливають на розвиток дитини. Порушення ранніх стосунків може призвести до труднощів не лише психоемоційного, а й когнітивного, мовленнєвого та навіть моторного розвитку дитини.

Цей факт набуває особливого значення, коли розвитку дитини загрожує хвороба або травма. У цьому випадку стосунки з близькими дорослими можуть стати одним із визначальних факторів загального розвитку малюка. [22]

Дорослі забезпечують дітям безпечне, безпечне та турботливе ставлення. Вони захищають і оберігають своїх дітей, грають з ними, заохочують, отримують задоволення від спілкування з маленькими дітьми. Батьки можуть відчувати різні почуття щодо своїх дітей:

Іноді вони зляться на своїх дітей і лають їх, намагаючись виправити ситуацію, щоб і дитині, і їм самим було комфортно і впевнено.

З раннього дитинства діти реагують на турботу та увагу батьків очима, усмішкою, воркуванням, лепетом. Вони спілкуються з батьками, досліджують своїх близьких і виявляють радість до спілкування. Між дорослими і дітьми відбувається циклічна взаємодія «виклику» і «зворотного зв'язку». Ця постійна взаємодія між дорослими та немовлятами є важливою

Це умова, за якої у дитини формуються стійкі уявлення про навколишній світ, про інших, про себе. [28]

Однак іноді батькам важко підтримувати цю природну, циклічну взаємодію з немовлятами до року. Така ситуація виникає, якщо, з одного боку, батьки не можуть забезпечити належний догляд за своїми дітьми через власні психоемоційні, соціальні чи інші причини, а з іншого боку, якщо діти не в змозі піклуватися про своїх дітей. дітей адекватно (звичайним способом). Для батьків) у відповідь на батьківські сигнали та піклування (наприклад, через хворобу або порушення розвитку).

Пошкоджені стосунки з турботливими дорослими можуть призвести до тривоги у маленьких дітей. Діти відчують це занепокоєння від народження до трьох років, і це сильний біль, який не припиняється. Природний процес розвитку дитини знаходиться під загрозою, оскільки стани тривоги і відсутність адекватної підтримки з боку дорослих не дозволяють дитині активно вивчати навколишній світ, проводити експерименти.

Пов'язані з міжособистісними стосунками, мовою та грою, що призводить до вторинної затримки розвитку. [12]

2.1 Ранні стадії психоемоційного розвитку дитини

Швидкість і складність фізичних і психоемоційних змін протягом перших трьох років життя дитини величезні. Різні автори запропонували різні способи поділу раннього дитячого розвитку на періоди та опису змін, що відбуваються на кожному етапі цього розвитку.

Р. Шпіц

Рекомендує вважати досягнення немовляти в розвитку від народження до 18 місяців показником здорового продуктивного розвитку.

Цими індикаторами є:

- поява соціальної посмішки (посмішки людському обличчю) у віці 3-х місяців;
- поява страху (тривоги) через сторонню людину (незнайомця) у віці 8-ми місяців;
- поява жесту або слова «ні» у віці 18-ти місяців. [30]

Е. Еріксон

Ранній розвиток дитини описується з точки зору соціально-емоційних переживань і зв'язків:

- діти від народження до року досліджують навколишній світ з точки зору стабільності, передбачуваності та безпеки розвитку. Для гармонії та

максимального розвитку дитини важливо розвивати почуття довіри до оточення, засноване на безпеці, те, що Е. Еріксон називає «базовою довірою до світу». Безпека і стабільність навколишнього середовища надзвичайно важливі для дитини, оскільки її особистісний розвиток вимагає багатьох різноманітних експериментів з предметами (іграшками, людьми) та почуття. Стабільність турботливого середовища допомагає дитині не втратити «орієнтирів» під час експерименту, а відчуття захищеності робить її впевненою у своїх силах;

- у віці одного-двох років діти вже достатньо самостійні, щоб почати ходити, їсти та контролювати випорожнення. Цього разу про «брудний» експеримент: дитина не тільки грається в пісочниці, але й забруднюється — вона, забруднюючись, освоює їжу та туалет. У нашій культурі засудження «брудну» і «брудного» в дорослому житті породжує у дітей цього віку почуття сорому. Автономія (незалежність) дитини обмежена її попередніми тривогами. Діти з сильним почуттям сорому можуть відмовляються від незалежності та вимагають присутності та уваги дорослих далеко за межами своїх фізичних потреб;

- період від 2 до 3 років зазвичай характеризується високою рухливістю дитини, швидким розвитком мовлення та ігор. Дитина активно втручається у всі «дорослі» справи, коли дорослі сприймають його справи і розмови, він отримує досвід «прийняття»; Розвиток ініціативи та ініціативи у дитини сприяє розвитку почуття провини. це відчуття

Воно формується тому, що маленькі діти не розуміють, які його дії прийнятні і дозволені його оточенням, а які заборонені. Поступово цей досвід дозволяє дитині сформувати уявлення про те, що можна, а що заборонено. Якщо в оточенні дитини немає стабільних правил, дозволів і заборон, вона може відчувати почуття розгубленості і тому відмовляється проявляти ініціативу та відповідальність через страх провини та покарання. [6]

Багато дослідників розвитку дитини (Д. В. Віннікотт, М. Малер та ін.) вважають, що маленькі діти починають повністю залежати від батьків (або інших дорослих, які постійно піклуються про немовля).

Ця абсолютна залежність розуміється не лише як потреба у фізичній опіці (без якої дитина може померти), але й як потреба в емоційній опіці та стосунках, які забезпечують (і згодом підтримують) розумовий і духовний розвиток. [9]

Важливою емоційною потребою немовляти є повна взаємодія з дорослими, які піклуються про нього в період абсолютної залежності (від народження до року), щоб з часом ці відносини давали дитині можливість ставати самостійною. Адекватну взаємодію протягом цього періоду слід розуміти як те, що мати (або інший дорослий, який доглядає за немовлям) повністю усвідомлює та розуміє сигнали дитини, які вона використовує для задоволення своїх потреб. Мати, яка розуміє сигнали дитини та вчасно задовольняє її «заявлені» потреби, може зробити так, щоб дитина краще усвідомлювала власні потреби та таким чином підготовлює її до самостійного догляду за собою. [25]

Рання безпорадність дитини дозволяє їй лише проявити свої потреби, що є відправною точкою розвитку: відносна незалежність маленьких дітей (тобто з моменту, коли вони починають ходити (приблизно 1 рік) до впевненої гри з іншими дітьми (приблизно 3 роки), досліджуючи світ після того, як залишили мамині руки.

Емоційне вираження розвитку дітей має важливе значення для розуміння різних етапів їх розвитку. Діти з порушеннями або затримкою розвитку можуть не досягти вищезазначених емоційних і когнітивних показників у певному віці, але, на думку багатьох авторів (К. Грюневальд та ін.), розвиток усіх дітей проходить за однаковими етапами, тому , розвиток стосунків і емоційних

проявів стає як індикатором, так і наслідком загального психофізичного розвитку дитини. [4]

Певні етапи розвитку дитини можуть сприйматися батьками по-різному та призводити до різних переживань. Наприклад, деякі батьки почуваються впевненіше зі своїми малюками на стадії абсолютної залежності, але відчують більше занепокоєння (і навпаки), коли дитина переходить у «роки пісочниці» та розвиває свободу волі. Деякі маленькі діти дуже чутливі до потреб і очікувань своїх батьків. І дитина, і її батьки намагаються пристосуватися до досягнень кожного віку та до нових елементів у власних стосунках. Наприклад, дитина, яка починає впевнено ходити у віці 12 місяців, може часто звертатися до матері за допомогою, тому що вона відчуває, що їй потрібно поступово відчувати себе від постійної присутності дитини.

Дитина допомагає батькам орієнтуватися на шляху адаптації до її нових досягнень у розвитку та реагує гнучко й адаптивно.

Цей факт стає дуже важливим у випадках, коли розвиток дитини відбувається із затримкою і повільністю. Батьки таких дітей іноді звикли допомагати їм ходити, доглядати за собою тощо, і можливо «не помітити», що дитина оволоділа певними навичками і може впоратися з деякими речами самостійно. Водночас діти продовжують покладатися на турботу та допомогу батьків, що не зміцнює розвиток цих навичок. Важливо вчасно помітити нові сторони розвитку дитини і допомогти їй виробити стійку навичку, яка закладає основу для наступного етапу розвитку. [2]

Труднощі можуть виникнути, коли нові етапи розвитку дитини викликають у батьків внутрішній конфлікт і глибоке страждання. Наприклад, безпорадність і потреба в контролі Шестимісячна дитина може хвилювати маму, яка почувалася б впевненіше, якби дитина могла взяти на себе певну відповідальність за своє життя та стосунки. Результатом можуть бути болісні ранні спроби привчити до туалету або зменшення грудного вигодовування, яке

ще не відповідає потребам дитини. Він знаходиться на ранніх стадіях розвитку.
[5]

2.2 Емоційна регуляція немовлят

Діти до 3 років схильні експериментувати зі своїми емоціями. Коли турботливі дорослі знаходяться поруч з дитиною, вони можуть точно виявити неспокій малюка і допомогти йому регулювати його стан (наприклад, співати тиху пісеньку чотиримісячній дитині, яка стає надмірно збудженою після гри у ванні).). Якщо батьків немає поруч, дитина може почуватися емоційно переповненою та зайнятою.

На тривалий час, поки дитина не оволодіє функцією контролю емоцій (до 1,5-2 років, а в надемоційних ситуаціях і довше - іноді до шкільного віку), функції придушення і пом'якшення беруть на себе батьки. Їх здатність контролювати та допомагати дітям регулювати свої емоції значною мірою залежить від того, наскільки добре вони можуть бачити своїх дітей як особистість зі своїми думками, емоціями та почуттями. [2]

Зростання дитини змушує її стикатися з ситуаціями, які обов'язково викличуть у неї емоційну реакцію, тому що вони для неї нові і важко зрозумілі. У перші місяці життя дитини батьки залишаються основним ресурсом для подолання складних емоційних проблем ситуації та контроль дітей над своїми емоціями. Тонка підтримка батьків у приборканні емоцій малюка дозволяє дитині навчитися змінювати інтенсивність своїх емоцій і переживати їх так, щоб вони не поглинали його повністю. [22]

2.3 Анкетування для батьків

Чи хороші ви батьки.

1. Чи розмовляєте ви зі своєю дитиною, чи дивитесь ви їй в очі, посміхаєтесь до неї?

- а) так;
- б) ні;
- в) іноді;
- г) інша відповідь.

2. Чи часто звертаєте ви увагу на свою дитину?

- а) так;
- б) ні;
- в) іноколи звертаю;
- г) інша відповідь.

3. Чи терплячі ви, коли дитина вередує, погано їсть, не хоче спати?

- а) так;
- б) ні;
- в) в мене не витримують нерви;
- г) інша відповідь.

4. Чи співаєте ви дитині пісні, чи розкажете віршики?

- а) так;
- б) ні;
- в) іноколи, коли маю бажання;
- г) інша відповідь.

5. Чи б'єте ви свою дитину?

- а) так;
- б) ні;
- в) рідко;
- г) завжди;
- д) іноді;
- е) інша відповідь.

6. Чи виписуєте ви літературу для своєї дитини:

- а) так;
- б) ні;
- в) нічого не виписую;
- г) інколи купляю;
- д) інша відповідь.

7. Чи слідкуєте ви за спеціальною „психологічною” літературою?

- а) так;
- б) ні;
- в) інколи купую в кіосках;
- г) інша відповідь.

Інтерпритація результатів:

Якщо на всі або на більшість запитань анкети дали позитивні відповіді, то:

- а) проблем з вихованням ви майже не маєте;
- б) добре знаєте психологію своєї дитини;
- в) робите все можливе, щоб досягти позитивних результатів виховання.

Якщо більшість відповідей були негативні, то треба:

- а) більше створювати позитивних емоцій своїй дитині;
- б) більше часу проводити зі своєю дитиною, вільно спостерігати за її поведінкою;
- в) добре вивчити індивідуально-психологічні особливості дитини.

"Психологічний портрет батьків"**1.Що, на вашу думку, найважливіше у вихованні?**

- а)оточити дитину теплотою і турботою;
- б)виховати шанобливе ставлення до старшого;

в)виробити певні погляди й уміння.

г)інша відповідь.

2.Що ви відчуваєте, коли дитина засвоює якісь нові навички?

а)інтерес;

б)роздратування;

в)зніяковіння;

г) інша відповідь.

3)Що ви робите, якщо ваша дитина починає плакати без причини?

а)нервую;

б)чекаю декілька хвилин, щоб дитина заспокоїлась сама;

в)відразу беру на руки;

г)це залежить від ситуації;

д) інша відповідь.

4.Чи однаково ви ставитесь до всіх своїх дітей?

а) не впевнений(а);

б) Ні;

в)Так;

г)інша відповідь.

5.Як часто без очевидних причин ви відчуваєтесь щасливим(ою) або нещасним(ою)?

а) часто;

б)рідко;

в)ніколи;

г) інша відповідь.

6.Чи говорите ви погано про свою дитину?

а)так;

б) ні;

в) іноді;

г) інша відповідь.

Інтерпритація результатів:

Якщо на більшість запитань анкети дали позитивні відповіді, то ви:

- а) знайшли спільну мову зі вішим чадом;
- б) найкращі для дитини батьки;
- в) Вами пишаються Ваша дитина;
- г) сімейне виховання дасть позитивні результати.

Якщо більшість відповідей будуть негативними, то:

- а) Ви загубили одну чи декілька виховних ланок кола і Ваша дитина стала "важкою";
- б) не засмучуйтесь, наберіться терпіння і змініть тактику виховання;
- в) виховуйте дитину " не кнутом", а "пряником".

У дослідженні брало участь 5 пар батьків. Вік дітей від 3 до 6 місяців. За допомогою цих анкет ми визначили які батьки мають проблеми із проявами своїх емоцій та емоцій дітей, які проводять багато часу з дітками, а які іноді. Також виявили, що деяким батькам треба попрацювати із психологом.

Отже робимо висновок. Із 5 пар, які брали участь у дослідженні 3 пари є чудовими батьками. Інші дві мають проблемне спілкування між собою, яке негативно впливає на психоемоційний розвиток їхніх малюків. Вони погодились попрацювати із психологом, щоб надалі будувати міцну та щасливу сім'ю.

Висновок до II розділу

У даному розділі підкреслюється критична важливість виховання душевного благополуччя дітей раннього віку. Завдяки дослідженню різних

факторів, які впливають на ранній емоційний розвиток, включаючи вплив батьків, стосунки прихильності та фактори навколишнього середовища, стає очевидним, що раннє дитинство закладає основу для емоційного здоров'я на все життя. Розуміючи та підтримуючи психоемоційні потреби маленьких дітей, батьки, можуть сприяти загальному благополуччю та розвитку майбутніх поколінь. Подальші дослідження та постійний наголос на стратегіях раннього втручання є результати для забезпечення оптимальних результатів психоемоційного розвитку дітей у роки їх становлення.

III РОЗДІЛ. Особливості психічного розвитку немовляти

3.1 Криза новонародженості

Період розвитку дитини від народження до року називається дитинством. Серед них виділяють надзвичайно важливий неонатальний період (від моменту народження до одного-двох місяців). Після відокремлення від материнського організму дитина повинна пристосуватися до зовсім інших умов життя (звикнути отримувати кисень з повітря, приймати їжу ззовні, перетравлювати їжу, виводити непотрібні організму речовини тощо).

Кризу новонародженості не розкрили, а теоретично (і востаннє) ідентифікували та виділили як особливий період психічного розвитку дитини. Однією з ознак кризи є втрата ваги в перші кілька днів життя. [1]

Соціальна ситуація, в якій розвиваються немовлята, унікальна і визначається двома речами. З одного боку, біологічно дитина абсолютно безпорадна і не може задовольнити жодної важливої потреби без допомоги дорослих. Тому малюк - істота високосоціальна. З іншого боку, перебуваючи в повній залежності від дорослих, дитина позбавлена основних засобів спілкування з дорослими, починаючи з людської мови. Весь подальший розвиток дітей цього віку будується на протиріччі між максимальною товариськістю і мінімумом засобів спілкування.

Зараз життя дитини забезпечується певними анатомо-фізіологічними можливостями і багатьма вродженими механізмами, які відображаються на підготовці нервової системи до адаптації організму до зовнішніх умов. [3]

Відразу після народження вмикаються безумовні рефлекси, що забезпечують роботу основних систем організму (дихання, кровообігу та ін.). Крім них, новонароджені можуть бути захисними (тобто покликаними обмежити дію певних подразників або повністю відчужувати їх), спрямованими (спрямованими на забезпечення взаємодії з певними подразниками, особливо пов'язаними з їжею) і деякими іншими збудженнями. рефлексія. [23]

Власне, період новонародженості — це той період у житті людини, коли ще можна спостерігати вроджені, інстинктивні форми поведінки, спрямовані на задоволення органічних потреб людини (кисень, їжа, тепло тощо) у чистому вигляді.

Однак, і це важливо, ці потреби забезпечують лише виживання дитини, а не її інтелектуальний розвиток. [13]

Зверніть увагу, що дитина народжується з набагато гіршими моделями поведінки, ніж маленька тварина, але має майже необмежені можливості для оволодіння новими моделями поведінки. За умови задоволення органічних потреб, дотримання правильної системи і виховання у дітей формуються нові, адекватні людині потреби (отримання вражень, спілкування з дорослими тощо) і на цій основі психологічно розвиваються.

Потреба отримувати враження від навколишньої дійсності, пов'язана з орієнтовним рефлексом, розвивається відповідно до готовності аналізанда. Крім того, в перші дні життя найбільше значення має чутливість філогенетично більш ранніх аналізаторів (смаку, нюху, шкіри, передодня, температури) і відповідних їм форм. Пізніше у відповідь на зорове і слухове подразнення відбувається зорове і слухове фокусування (дитина перестає плакати або тимчасово гальмує імпульсивні рухи рук, ніг, голови). [11]

На відміну від дрібних тварин, які в основному вдосконалюють рух, основними характеристиками новонароджених є розвиток зору і слуху. Психологічна активність немовляти проявляється також у придушенні імпульсивної рухової діяльності.

Хочеться підкреслити, що умовою зрілості мозку новонародженого є розвиток органів чуття (аналізаторів), адже саме за їх допомогою мозок отримує різноманітні сигнали із зовнішнього світу.

Джерелом і, що ще важливіше, організатором такого враження про новонародженого є дорослі. [28]

Результати дослідження показують, що діти, виховані батьками, які активно брали участь у догляді за ними, отримали вищі результати в тестах на моторний і розумовий розвиток, ніж діти, про яких переважно піклувалися матері. Інше дослідження довело, що такі діти ростуть більш соціально чуйними, менше сваряться між парами, мають послідовні цілі та приймають гармонійні рішення. (Оцінюючи ці дані, слід зазначити, що батьки, які з першого дня прагнуть активно брати участь у спілкуванні зі своїми дітьми, за іншими параметрами можуть відрізнятися від тих, хто не намагається налагодити ранній контакт зі своїми дітьми). [24]

У будь-якому випадку ставлення тата до малюка сильно відрізняється від ставлення матері. Як правило, тато грає з дитиною, а мати зазвичай купає, сповиває і годує дитину. Навіть піклуючись про своїх дітей, батьки зберігають грайливий настрій. Крім того, стилі гри мого батька і матері також дуже відрізняються. Батьки, як правило, грають енергійніше: вони підкидають малюків у повітря, рухають їхніми руками й ногами, трясуть колінами. Матерям слід бути обережнішими з дітьми, говорити тихіше, наслідувати їх воркування тощо. З самого раннього дитинства діти дивляться на батька і тягнуться до нього, очікують задоволення і кажуть: «Якби тато був тут, ми б гралися». [28]

Батьки, які розвивають міцні емоційні зв'язки зі своїми дітьми, чутливі до потреб та інтересів своїх дітей і мають більший вплив на майбутнє своїх дітей. Діти більше слухають їх і наслідують.

Поступово, після становлення дорослих, у дітей розвиваються специфічні емоційні реакції («комплекс пожвавлення» (Н. Фігурі, М. Денісова)), що вважається початком другого етапу розвитку немовляти. Дитина вміє звертати увагу на предмети зовнішнього світу, має вибіркочну емоційну увагу до людей, оволоділа деякими способами спілкування з ними. [22]

Регенеративний комплекс - це особливий вид психічної пухлини, яка служить межею критичного періоду новонароджених. Час її появи є основним

критерієм нормального інтелектуального розвитку дітей. Комплекс омолодження – це загальне рухове збудження при підході дорослих. Дитина ремствує, плаче, щоб привернути увагу, видає звуки при спілкуванні з мамою, посміхається їй.

Якщо мати не тільки задовольняє органічні потреби дитини (вчасно годує, змінює підгузки тощо), а й спілкується, грає з дитиною, то комплекс поживлення у цих дітей з'являється раніше. [25]

3.2 Криза від 2 місяців до 1 року

Після виникнення комплексу регенерації поведінка дітей визначається вже не органічними потребами, а переважно соціальною потребою в спілкуванні з людьми, тобто психічний розвиток малюка набуває чистої людяності і є результатом взаємодії з дорослими. [3]

Експеримент Тропіка "Кам'яне обличчя"

Батьків попросили погратися зі своїми 3-місячними дітьми. У різних парах дорослий-дитина гра протікала по-різному: одні пари контактували між собою активно, інші поводитися дуже спокійно. Однак кожному парі влаштувала своя манера поведінки, оскільки вона вже стала звичною і для дитини, і для дорослого. Коли малята-хотіли відпочити від активних дій, вони відверталися або закривали очі.

Цієї миті експериментатор просив дорослих припинити спілкування з дітьми, надавши своєму обличчю застиглому чи відсутнього виразу. У дітей це викликало подив, і вони намагалися вплинути на дорослих посмішкою, агуканням та руховою активністю. Проте дорослі зберігали скам'янілий вираз обличчя. Через кілька хвилин поведінка дітей змінилася: хтось реагував на байдужість дорослого пхиканням, що переходило у нестримний плач, у інших текла слина і розпочиналася гикавка (усе це - очевидно мимовільні реакції).

Хоча дорослий залишався поруч, він раптово ставав емоційно недоступним - зміна, з якою немовляті було важко впоратися. Наприкінці експерименту дорослий відновлював звичну гру з дитиною, доки до неї не повертався гарний настрій.

Цей експеримент демонструє вагомість і важливість емоційного спілкування між батьками й немовлятами.

3.3 Соціальна ситуація розвитку

Специфічна реакція посмішки на обличчі матері є свідченням того, що соціальний контекст психологічного розвитку малюка сформований. Л.С.Виготський назвав цю ситуацію «ми». За словами Л. С. Виготського, немовля нагадує дорослого паралізованого тим, що говорить: «Ми поїли», «Ми пішли» і т.д. Йдеться про нерозривну єдність дітей і дорослих. Малюк нічого не може робити без дорослих, і його життя і діяльність ніби переплітаються з життям і діяльністю дорослих, які про нього піклуються. Загалом кажучи, це ситуація, яка вимагає комфорту, і основним елементом цього комфорту є дорослий. Як зазначав Д. Б. Ельконін, пустушки і погойдування є заміниками присутності дорослого, які сигналізують малюкові: «Все спокійно!», «Все добре!», «Я тут». [14]

Соціальна ситуація нерозривної єдності немовляти і дорослого приховує протиріччя: дитина відчуває найбільшу потребу в дорослих, але в той же час не має конкретних засобів впливу на дорослих. Усунення зазначених протиріч призводить до зникнення умов суспільного розвитку.

Соціальна ситуація, в якій живе немовля з матір'ю, призводить до появи нового виду діяльності - безпосереднього емоційного спілкування дитини з матір'ю. Згідно з дослідженнями Д. Б. Ельконіна і М. І. Лісіної, особливістю цієї діяльності є те, що її суб'єктом є інша людина. [18]

Дослідження показують, що відсутність емоційного спілкування з дорослими в цей період вкрай негативно позначається на подальшому розвитку дітей. Після Другої світової війни в психології з'явилося поняття «госпіталізм» для опису психологічного розвитку дітей, які втратили батьків і тому були ув'язнені в лікарнях або дитячих будинках. Наприклад, Р. Шпіц звертав увагу на численні симптоми розладів поведінки у таких дітей, на затримку їх психічного і фізичного розвитку. Крім того, незважаючи на хороший догляд, харчування та санітарні умови, які надають ці установи, дитяча смертність залишається високою. [30]

Велика кількість досліджень довела, що умови госпіталізації переважно негативно впливають на мовленнєвий розвиток дітей, формування когнітивних функцій та емоційний розвиток. Наприклад, А. Джерсілд зазначав, що здатність дитини любити інших тісно пов'язана з кількістю любові (і в якій формі), яку вона сама отримує.

Анна Фрейд вивчала розвиток дітей, які залишилися сиротами під час війни і виховувалися в дитячих будинках, дійшовши висновку, що в підлітковому віці вони були нездатні формувати вибіркові стосунки з дорослими та однолітками, але більшість намагалися встановити тісні «дитячі стосунки». Будь-які відносини дорослого з матір'ю. [17]

Педіатр Е. Піклер виявив нові симптоми госпіталізації, спостерігаючи за розвитком дітей у сучасних закритих дитячих установах. Вона написала, що з першого погляду діти справили гарне враження. Вони дуже слухняні, грають і гуляють парами на вулиці. Не тікають, не тиняються, не втомлюються від прохань дорослих. Їх можна легко зняти або надіти. Проте у таких дітей повністю відсутні вольова поведінка та власна ініціатива. [15]

М. І. Лісіна, спираючись на дослідження Л. С. Виготського, довела, що причина цього явища полягає не в біологічній прихильності дитини до матері, а в організації спілкування, формуванні та управлінні специфічними потребами

людини. Орієнтовна діяльність для дітей. Тобто важлива присутність матері як біологічного чинника і дорослого як специфічного носія людської культури та способів її розвитку.

На основі цих теоретичних концепцій можна зробити важливі кроки в педагогічній практиці, спрямовані на виведення дітей із госпіталізації. Наприклад, дослідження Ю. Кістяковської довели, що діти, яким під час війни бракувало спілкування, серйозно відставали не лише в інтелекті, а й у фізичному розвитку, але наздоганяли своїх однолітків, коли сформувалися. Вони мають позитивне афективне ставлення до дорослих, що створює можливості для всебічного психологічного розвитку. [17]

3.4 Особливості розвитку

Стрімко розвиваються форми діяльності та функції, спрямовані на забезпечення природних соціальних потреб дітей (переважно спілкування з дорослими, нові враження). Нервова система щільно сформована. Процес аналізу і синтезу зовнішніх сигналів відбувається при формуванні тимчасових зв'язків у корі великих півкуль головного мозку.

Протягом першого року життя діти поступово вчаться тримати голову, сидати, повзати, вставати і робити перші кроки. На третій-четвертий місяць у неї почалися чіпкі рухи, насилу дотягнутися до яскравих предметів і утримати їх у руках. Спочатку ці рухи погано скоординовані, а пізніше починають співвідноситися з розташуванням, розміром і формою різних предметів. [24]

Ця діяльність дитини не тільки розвиває необхідні рухові навички, але й забезпечує інтеріоризацію спрямованих рухів у зорове сприйняття.

Формуючи хапальні рухи, у дітей формується вміння виконувати інші прості операції з предметами (кидання, струшування, постукування тощо), що є основою для розвитку ознайомлення з різними властивостями предметів і розвитку процесів сприймання.

Змінюється характер психічної діяльності, яка поступово стає більш хаотичною і тяжіє до наслідування поведінки дорослих, що свідчить про інтенсивний розвиток інтелекту. [17]

Постійно спілкуючись з дорослими, діти починають реагувати на мову дорослих і розуміти слова. Разом з тим, підвищиться ініціатива дітей у спілкуванні з дорослими. Через шість-сім місяців воркування (неусвідомлене вимовляння звуків типу «а-а-а», «е-е-е» та ін.) зміниться лепетом, повторенням «ба-ба-ба», «ма» -ма- » та інші склади. Ма” “Після дев’яти місяців дитина вже починає реагувати на звуки, які чує від дорослих.

Розуміння дитиною мовлення вимагає пов’язування мовлення з певними предметами чи діями. Після шести місяців дитина розрізняє окремі слова на назви предметів і дій і відповідає звичними діями. По-перше, це стосується слів, що позначають дії, які діти виконують разом з дорослими («протягнути руку», «взувати тапочки», «відкрити рот»). [21]

Вивчення назв предметів вимагає певних дій (наприклад, огляду предмета з дорослим), припускаючи, що дитина емоційно зацікавлена (Г. Розенгарт-Пупко та ін.).

До кінця першого року життя мова дорослого починає виконувати функцію регуляції поведінки дитини.

3.5 Криза першого року

Криза в перший рік пов’язана з опануванням мови. Якщо спочатку життєдіяльність малюка регулюється біологічними системами, зумовленими біологічними ритмами, то поступово вона буде вступати в конфлікт з мовленнєвими ситуаціями, створеними дорослими. У результаті приблизно до року дитина втрачає надійні орієнтири в навколишньому світі: біологічні детермінанти істотно деформовані, а мовні детермінанти ще не розвинені

настільки, щоб дитина могла ними вільно керувати. Він діяв з їх допомогою. [27]

Спостерігався загальний регрес життєдіяльності дитини, як при зворотному розвитку. Емоційно це проявляється як емоційний відгук. Як правило, порушуються всі біологічні ритми, особливо сон; порушення задоволення основних потреб (наприклад, порушення настрою (меланхолія, плаксивість), надмірна слабкість).

Криза в перший рік була несерйозною. Встановлення нових стосунків з дитиною, надання їй певної самостійності в межах дозволеного, терпіння та толерантність дорослих можуть зменшити природу кризи.

Основними новоутвореннями цього періоду розвитку є формування мовних структур (наприкінці першого року дитина говорить перші слова) і предметних дій (дитина опановує довільними рухами з використанням предметів навколишнього світу). [4]

Л.С.Виготський називав мову однорічних дітей автономною. Він діє як перехідний міст між пасивною та активною мовою. За формою – це спілкування, а за змістом – емоційно-безпосередній контакт з дорослими та ситуаціями.

Характеристики автономної мови: вимова, фонетика, значення (багатозначність дитячих звуків) не збігаються з мовою дорослих і можуть використовуватися лише для спілкування з дитячими голосовими «кодами»; зв'язок між словами, тому мова схожа на а ряд вставних слів, вимовлених в емоційному стані.

Поява та зникнення автономної мови ознаменувало початок і кінець кризи першого року. [27]

Висновок до III розділу

На завершення в розділі про особливості психічного розвитку немовляти висвітлюються унікальні аспекти когнітивного та емоційного розвитку в ранньому дитинстві. Досліджуючи тонкощі того, як немовлята сприймають навколишній світ і взаємодіють з ним, ми можемо отримати цінну інформацію про основи їх майбутнього навчання та соціального розвитку. Розуміння цих нюансів має важливе значення для розробки ефективних втручань і систем підтримки психічного благополуччя немовлят, коли вони починають своє зростання, росту та розвитку.

ВИСНОВКИ

На завершення в дипломній роботі на тему «Психологічні особливості емоційного розвитку дитини грудного віку» підкреслюється важливість розуміння та виховання емоційного розвитку немовлят. Заглиблюючись у психологічні аспекти, які формують ранній емоційний розвиток, такий як вплив сім'ї, моделі прив'язаності та факторів навколишнього середовища, проливає світло на вирішальну роль цих факторів у закладенні фундаменту для дослідження емоційного благополуччя дитини. Завдяки безперервним дослідженням і зосередженню на вихованні позитивних емоційних переживань у дитинстві вихователі та професіонали можуть сприяти здоровому емоційному розвитку маленьких дітей, закладаючи основу для їх майбутнього психічного та емоційного здоров'я.

Література

1. Children and parents: media use and attitudes report, 2015. – URL: https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0024/78513/childrens_parents_nov2015.pdf. (Last access: 04.02.2020).
2. Бочаріна Н.О. Психологія особистості / Н, О. Бочаріна// навчальний посібник. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – 188 с.
3. Вікова психологія / За ред. Г. С. Костюка. – К., 1976. – Розділи III, IV.
4. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
5. Дитяча психологія. Навч. посіб. Дуткевич Т. В. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
6. Е.Ееріксон «Дитинство і суспільство», 1950.
7. Емоційний інтелект у дитини Джон Готтман, Джоан Деклер – К. Видавництво: Vivat, 2022
8. Емоційний розвиток дитини / [упоряд. С. Максименко, К. Максименко, О. Главник]. К. : Мікрос-СВС. 2003. 112 с. (Психологічний інструментарій).
9. Заброцький М. Основи вікової психології. – Тернопіль, 2003.
10. Казарновська Г. Б., Долинна О. П. Загальна, вікова і педагогічна психологія: Збірник завдань. - К.: Вища школа, 1990.
11. Карпенко З. С, Савін З. Я. Вивчення і розвиток уяви в дитячому віці. - Коломия, 1996.
12. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2007. – 256 с
13. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини – Луцьк: РВВ —Вежа|| Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011.– 430 с.
14. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 128 с.

15. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: Курс лекцій. - К., 2005.
16. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – С. 30–70
17. Максименко, С. Д. Психологія особистості : підруч. для студ. вищ. навч. закладів / С.Д. Максименко, [К.С. Максименко, М.В. Папуча] ; за ред. С.Д.Максименка. К. : КММ, 2007. 296 с.
18. Міхеєва Л. В. Психічне здоров'я дітей в умовах війни / Л. В. Міхеєва // Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір (до 25-річчя Національного університету "Одеська юридична академія" та 175-річчя Одеської школи права) : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 черв. 2022 р.)
19. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: навч. посіб. для самостійної роботи студента /Київ.: Академвидав, 2011. 376 с.
20. Практикум із психології: навч. посібник / О. О. Резван, Н. С. Моргунова, О. В. Кір'янова; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. – 157 с.
21. Психологія: Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 390 с.
22. Романчук О. Жити серцем. – Львів: Свічадо, 2008.- 176 с.
23. Русинка І. І. Психологія: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2007. – 367 с.
24. Скутіна В.І. Виховні функції матері, батька, бабусі, дідуся у формуванні особистості за традиціями родинної етнопедагогіки // Сім'я та родинне виховання у національній етнопедагогічній культурі: Збірник наукових статей. - Переяслав-Хмельницький: ПЦ "Ризографіка", 2005. - 438 с. - С. 112-115.
25. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
26. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч.посіб. / О. А. Столярчук. – Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. – 136 с.

27. Татьяначиков А. О., Бедан В.Б. Психодіагностика: навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології) ; кафедра психології НУ «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2021. – 59 с.
28. Цимбалюк І. М. Психологія. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 304 с.
29. Цимбалюк І. М., Яницька О. Ю. Загальна психологія. Модульно-рейтинговий курс для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Професіонал, 2004. – 215 с.
30. Шпіц Р. А. Психоаналіз раннього дитячого віку/Пер з англ. – 2015р.